

## РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 911.3:338.48

Петро ЦАРИК, Любомир ЦАРИК

## ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ЕЛЕМЕНТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Обґрунтовано функціонально-планувальну структуру мережі елементів регіональної туристсько-рекреаційної системи з використанням підходів ландшафтного планування і екомережної концепції. Визначено просторові межі композиційних елементів туристсько-рекреаційних систем для їх співставлення з ландшафтною структурою території і аналізом адекватності правового режиму земле- і природокористування. Ідеальне співставлення композиційних туристсько-рекреаційних елементів з ландшафтною структурою території з'ясовано в межах територій НПП і РЛП, частково в межах ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, де виділено ряд функціональних зон.

**Ключові слова:** ландшафтне планування, мережний підхід, елементи туристсько-рекреаційної системи, природоохоронний режим.

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Ідеї мережевого підходу до організації просторових структур рекреаційно-природоохоронного характеру набули широкого наукового трактування і вжитку в методологічних рамках сучасної географічної науки. Традиційні географічні підходи за умов їх мережевої інтерпретації по новому розкривають свій потенціал. Так використання підходів ландшафтного планування в сучасних умовах реалізації екомережної концепції дозволяє успішному обґрунтуванню функціонально-планувальної мережі елементів регіональної туристської-рекреаційної системи. Провідним завданням ландшафтного планування є формування екологічного каркасу території як середовища стабілізуючого природно-антропогенного утворення, сформованого на різних ієрархічних рівнях (національному, регіональному, локальному) з метою:

- локалізації і буферизації небезпечних ареалів впливу на природу і людину;
- збереження типових і унікальних природних екосистем;
- підтримання природних основ функціонування ландшафтотворчих процесів і компонентів ландшафтів;
- доречного розподілу у просторі фрагментів культурного ландшафту;
- створення і підтримання сприятливого середовища проживання населення (міського, сільського).

Обґрунтування і виокремлення планувальних елементів регіональної туристсько-рекреаційної системи базується на врахуванні полігамних функціональних особливостей геосистем, важливою серед яких є оздоровчо-рекреаційна.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Підходи щодо розвитку ландшафтного плану-

вання і формування екологічного каркасу території започатковані одночасно чеськими, американськими і литовськими вченими. Зокрема категорії "територіальні системи екологічної стабільності ландшафту" (Бучек, Лацина, 1985) і екологічних плям і коридорів (Форман, 1986), "екологічний каркас ландшафту" (Кавалаяускас, 1987) отримали своє обґрунтування і успішно реалізовувалися у теорії і практиці географічних досліджень. У 90-х роках ХХ ст. з'явилась ідея створення регіональної системи природоохоронних територій (РСПТ) заходу України, яка належить науковцям Львівського університету і задекларована у наукових працях Я. Кравчука, Р. Гнатюк, Ю. Зінька, В. Брусака, опублікованих впродовж 1994-1999 років [1]. Концептуальною базою побудови такої регіональної системи склали базові заповідні території значних площ і високого рангу заповідності (природні і біосферні заповідники, національні та регіональні ландшафтні парки), ув'язані в єдині природоохоронні пояси за геоморфологічно-ландшафтними критеріями. У праці "Перспективи формування природоохоронної системи Поділля" ними запропонована система природоохоронних поясів (Розтоцько-Гологоро-Кременецький, Товтровий, Дністровський), які об'єднують у єдину мережу наявні і перспективні заповідні території Західного і частини Північного Поділля. На думку цих авторів, створення регіональних систем природоохоронних територій сприятиме покращанню ландшафтної репрезентативності території, комплексного рекреаційного її освоєння.

Формуванню регіональних еколого-стабілізаційних систем (РЕС) – як впорядкованої єдності природних комплексів, орієнтованої на підтримання екологічної рівноваги у навколишньому середовищі, присвячені праці

Л.П. Царика. Складниками РЕС виступають ареали природної рослинності, яка не зазнала істотних антропогенних змін, території та об'єкти природно-заповідного фонду, лісозахисні смуги, зелені зони населених пунктів, екологічно безпечні сільськогосподарські угіддя. Особлива роль при цьому належить рослинності горбогірних територій і річкових долин як основних транспортно-міграційних коридорів єдиного екологічного каркасу [11].

**Формування цілей публікації.** Метою даної публікації є обґрунтування планувальної мережі елементів регіональної туристсько-рекреаційної системи в умовах реалізації стратегії сталого розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** З переходом людства у нову систему екологічних координат з прийняттям міжнародної стратегії сталого розвитку (1992) та Всеєвропейської стратегії збереження ландшафтного і біотичного різноманіття (1995) [2] *завдання продуктивного розвитку людства в гармонії з природою і завдання збереження ландшафтного і біотичного різноманіття стають найважливішими для досягнення сталого розвитку.* Україна долучилась до цих проектів прийняттям законів: "Про загальнодержавну програму формування національної екомережі на період 2000–2015 років" [3], "Про екологічну мережу". Стратегічними завданнями сталого розвитку є досягнення динамічної рівноваги між споживанням, населенням і здатністю Землі підтримати життя без шкоди для функціонування біосфери, а звідси і реалізація п'яти глобальних проблем: чистої води, чистої енергії, здоров'я людей, збереження біорізноманіття, виробництва безпечної продукції сільського господарства;

Однією із провідних форм збереження біотичного і ландшафтного різноманіття є формування трансєвропейської екомережі на основі розробки і узгодження національних екомереж і залучення широких мас населення до її розробки і впровадження (1995-2015). Екомережі – це багатофункціональні структури, оскільки вони виконуватимуть в Україні:

- антропоекологічну функцію з підтримки природного середовища проживання населення;

- природоохоронну функцію зі збереження ландшафтного і біотичного різноманіття;

- економічні – збереження, відтворення і ефективного використання природно-ресурсного потенціалу території; оптимізації природокористування на внутрішній природно-ресурсній базі;

- соціальні – оздоровлення і відпочинку населення (туристсько-рекреаційні функції) [8, 10]

Це новітня природоохоронна система, яка завдяки своїй цілісності і універсальності здатна забезпечити:

зменшення загроз біорізноманіттю завдяки мережі міграційних коридорів шляхів між центрами цього різноманіття;

зменшення ризиків і загроз здоров'ю населення завдяки встановлені ощадливих режимів природокористування на 60% території.

Згідно оцінок відомого американського вченого Ю.Одума оптимальна організація території передбачає такий функціональний розподіл земель:

- **10%** - для потреб розселення і інженерних комунікацій, виробничої і транспортної інфраструктури;

- **30%** - для потреб орного землеробства;

- **60%** природного ландшафту – для підтримання екологічної рівноваги, пасовищного тваринництва, відпочинку, оздоровлення і мандрівок населення [10].

Розвиток туризму і рекреації супроводжується створенням інфраструктури, розробкою туристських маршрутів, освоєнням нових зон відпочинку, формуванням специфічного туристичного продукту. Цей поступальний розвиток потребує розробки спеціальної стратегії територіального розвитку, механізмом здійснення якого має бути процедура ландшафтного планування [5,7]. Необхідність визначення просторових меж композиційних елементів туристсько-рекреаційних систем продиктована необхідністю їх співставлення з ландшафтною структурою території і аналізом адекватності правового режиму земле- і природокористування. Ідеальне співставлення композиційних туристсько-рекреаційних елементів з ландшафтною структурою території формується в межах територій НПП і РЛП, частково в межах ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, де виділено ряд функціональних зон [12].

До складових **функціонально-планувальних елементів РТРС** відносять (табл.1):

**1. Ареали** – райони зосередження туристсько-рекреаційних (природних, культурно-історичних і санаторно-курортних) ресурсів. В межах туристсько-рекреаційної обласної системи виділено три туристсько-рекреаційні райони – сукупність рекреаційних зон і туристських комплексів, що сформувались навколо спільного центру:

## Композиційні (функціонально-планувальні) елементи регіональних туристсько-рекреаційних систем (за Є.Ю.Колбовським)

Складові частини композиції РРТС	Ієрархічні форми функціонально-планувальних елементів	Блоки туристсько-рекреаційних систем (міста і фрагменти міського середовища, рекреаційні зони, блоки екологічного каркасу і фрагменти сільського середовища)
Ареали — райони зосередження Туристсько-рекреаційних (природних, культурно-історичних і санаторно-курортних) ресурсів	<b>Туристська область</b> - велика територіально-планувальна система відпочинку і туризму, яка включає значні за площею зони і центри тривалого відпочинку і санаторно-курортного лікування об'єднані в єдину систему туристськими трасами в межах однієї або кількох адміністративних областей	Міста з рекреаційними зонами найближчої, середньої і дальньої доступності
	<b>Туристський район</b> — сукупність рекреаційних зон и туристських комплексів, які сформувалися навколо спільного центру в межах одного або кількох адміністративних районів	Зони збереження історично цінного культурного ландшафту, насиченого пам'ятками історико-культурної спадщини
	<b>Туристська місцевість</b> — невелика за площею територія з традиційними видами відпочинку і туризму, яка включає до свого складу одну або кілька не великих близько розташованих рекреаційних зон і закладів відпочинку, які спеціалізуються на реалізації певного туристсько-рекреаційного модуля	Певні ареали самодіяльного рекреаційного освоєння в буферних частинах регіонального екологічного каркасу; місця пов'язані з відпочинком на водоймах, збором грибів і ягід, мисливством і рибальством у найбільш відвідуваних лісах і водоймах
Ядра — функціональні центри ареалів різної ієрархії	<b>Центр області</b> — опорний центр регіональної туристської системи	Центральні частини урбанізованих територій з міськобудівним середовищем високої архітектурно-історичної і естетичної цінності
	<b>Центр району</b> — монопрофільні малі і середні міста, насичені пам'ятками історії і архітектури	Історичні центри малих міст
	<b>Центр місцевостей</b> — малі міста і великі села, сюжетні центри маршрутних сценаріїв, адміністративні і господарські центри рекреаційних зон	Історичні центри старовинних містечок і сіл
Вісі — ландшафтно-маршрутні коридори, які пов'язують між собою ареали і ядра у єдиний територіальний каркас - ТРС	<b>Транзитні вісі</b> — туристичні траси національного значення: автомобільні, річкові.	Річкові круїзи на теплоходах, автомобільні маршрути, туристичні поїзди
	<b>Основні регіональні вісі</b> — туристські маршрути обласного значення	Маршрути водного туризму (байдарочні, яхтенні, протяжністю більше 150-200 км, траси велотуризму (протяжністю більше 200 км), багатоденні маршрути кінного туризму. Водні маршрути незначної протяжності, маршрути пішого туризму
	<b>Місцеві вісі</b> — маршрути місцевого значення	
Локуси — об'єкти туристсько-рекреаційної сфери	<b>Заклади відпочинку і туризму</b> - організовані об'єкти туристсько-рекреаційної сфери	Туристсько-рекреаційні комплекси, будинки відпочинку, санаторії, профілакторії, будинки мисливця і риболова, туристські притулки
	<b>Зони самодіяльного туризму</b>	Наметові містечка, стоянки на маршрутах, сюжетні вузли маршрутного сценарію (місця зупинок на маршрутах і екскурсіях

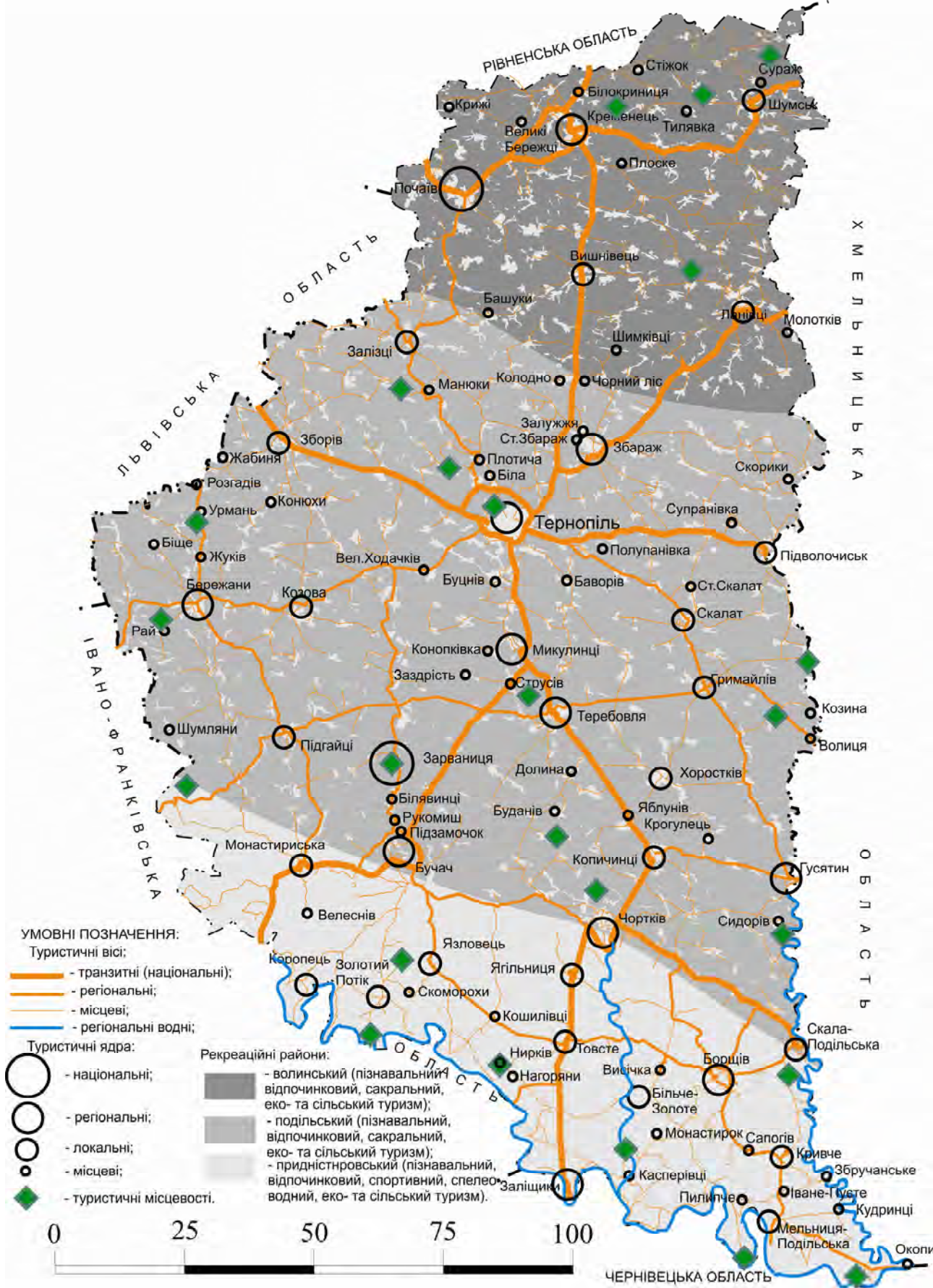


Рис.1. Елементи функціонально-планувальної структури РТРС Тернопільської області

Волинський (з центрами Кременець, Почаїв),

Подільський (з центрами Тернопіль, Зарваниця) і

Подністровський (Заліщики, Борщів).

Основу туристсько-рекреаційних районів складають туристсько-рекреаційні місцевості – невеликі за площею території з традиційними видами відпочинку і туризму з центрами (ядрами) – малими містами, містечками і селищами, які спеціалізуються на реалізації певного рекреаційного модуля.

2. **Ядра** — центри ТРС різних рангів. Великі центри ТРС (зокрема Тернопіль) концентрують в своїх межах не тільки більшу частину об'єктів туристської індустрії: готелі, мотелі, кафе, ресторани, автостоянки тощо. До них направлені основні туристські потоки, які "гальмуються" в їх межах на певний час. Ядра можуть займати транзитне положення на осі ТРС національного рівня (Київ-Буковель) або функціонувати у бокових відгалуженнях (променях) ТРС (Зарваниця). У такому випадку ядра можуть слугувати центрами районоутворення для ареалів регіонального рангу. Потоки туристів і рекреантів, доставлені в регіональне ядро (Бучач) по осі національного рангу, можуть у подальшому радіально розосередитись регіональними трасами-вісями для відвідування місцевих туристських визначних місць (старовинних містечок: Язловця, Золотого Поток, Коропця; унікальних природних об'єктів: Русилівських водоспадів, Нирківського каньйону тощо). Ядра поділяють на: національного, регіонального, місцевого і локального значення.

3. **Вісі туристсько-рекреаційної системи.** Вісі виявляються як мережа функціонуючих туристських маршрутів, які мають бути класифіковані і нанесені на картографічну основу у відповідності зі своєю значимістю. Серед них транзитні національного рангу (Луцьк-Рівне-Дубно-Кременець-Почаїв-Львів), обласні (Тернопіль-Збараж-Вишнівець-Кременець-Почаїв; Тернопіль-Теребовля-Чортків-Товсте-Заліщики-Нирків), місцеві (Бережани-Жуків-Урмань-Розгадів; Теребовля-Микулинці-Струсів-Заздрість; Борщів-Скала-Подільська; Борщів-Сапогів-Кривче тощо) і типом (автомобільні (Тернопіль-Скалат-Гримайлів-екостежка "На Гостру"), велосипедні (Кременець-Білокриниця-Стіжок), водні (На хвилях Тіраса), піші,

кінні, тощо) (рис.1).

Часто маршрути різного типу укладаються в межах єдиного маршрутного коридору (Заліщики-Чортків-Теребовля-Микулинці-Тернопіль-Збараж-Вишнівець-Кременець-Почаїв), який також відображений спеціальними умовними знаками.

Важливу функціональну роль у мережеві структурі РТРС виконують заповідно-рекреаційні території (НПП і РЛП) і штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва), оскільки в їх межах запроваджено диференційовані режими природокористування з урахуванням рекреаційних навантажень.

НПП і РЛП – водночас можуть виконувати роль ядра, функціонального центру (Заліщики) національного чи регіонального рангу і туристських місцевостей з традиційними видами відпочинку і туризму у складі однієї або кількох невеликих близько розташованих рекреаційних зон і закладів відпочинку (вздовж долини р. Дністер і нижніх відтинків її допливів: Коропецької, Нирківської, Заліщицької, Касперівської), які спеціалізуються на реалізації певного туристсько-рекреаційного модуля.

Кременецький ботанічний сад, Білокриницький дендрологічний парк, Вишнівецький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва є пам'ятками природної та історико-культурної спадщини в межах туристичних ядер локального, місцевого і регіонального рангів.

**Висновки.** Поступальний розвиток туристсько-рекреаційної сфери потребує розробки спеціальної стратегії територіального розвитку, механізмом здійснення якого має бути процедура ландшафтного планування. Виокремлення просторових меж композиційних елементів туристсько-рекреаційної системи Тернопільської області продиктовано необхідністю їх співставлення з ландшафтною структурою території і аналізом адекватності правового режиму земле- і природокористування.

Важливу функціональну роль у мережеві структурі РТРС виконують заповідно-рекреаційні території (НПП і РЛП) і штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва), оскільки в їх межах запроваджено диференційовані режими природокористування з урахуванням рекреаційних навантажень.

#### Література:

1. Брусак В.П. Перспективи формування природоохоронної системи Поділля / В. Брусак, Р. Гнатюк, Ю. Зінко // Наукові записки ТДПУ. Серія: географія. – Тернопіль: Видавн. відділ ТДПУ, 1998. – №2. – С. 180-187.
2. Всевропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. – К.: Авалон, 1998. – 52 с.



3. Закон України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 200-2015 роки” № 1989-III. // Відомості Верховної Ради. № 47. – К., 2000. – С. 405.
4. Кавалюскас П. Концепція краєустроєства в Литві: розвиток і проблеми / П. Кавалюскас // Научные труды высших учебных заведений Литовской ССР. География. – Вильнюс: АН Лит. ССР, 1987. – Т.23. – С. 122-141.
5. Колбовский Е.Ю. Ландшафтное планирование: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.Ю.Колбовский. — М.: Издательский центр "Академия", 2008. - 336 с.
6. Національна екологічна мережа як складова частина Пан-Європейської мережі [Ю.Р. Шеляг-Сосонко, О.В. Дудкін, М.М. Корнев, О.С. Аксиом] – К.: УТОП, 2005. – 66 с.
7. Районная планировка / В.В.Владимиров, Н.И.Наймарк, Г.В.Субботин и др. – М.: Стройиздат, 1986. – 325 с.
8. Розбудова екомережі України /За ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Програма розвитку ООН. Проект "Екомережі", 1999. – 127 с.
9. Территориальные системы экологической стабильности ландшафта / А. Бучек, Я. Лацина, Й. Лэв, Э. Зимова // Studia geographica. – 1985. – № 88. Brno, 1985. – С. 135-150.
10. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем: концептуальні підходи, практична реалізація. Монографія / Л.П. Царик – Тернопіль: "Підручники і посібники", 2009. – 320 с.
11. Царик Л.П. Еколого-стабілізаційні системи Західного Поділля / Л.П. Царик // Наукові записки ТДПУ. Серія: географія. – Тернопіль: Видавн. відділ ТДПУ, 1999. – №2 - С. 119-122.
12. Царик Л.П. Природні національні та регіональні ландшафтні парки як складові елементи природоохоронного та рекреаційного комплексів Тернопілля / Л.П. Царик // Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2004. – № 3. – С.176-181.
13. Buček F., Lacina J. Vytváření územních systému ekologické stability jako předpoklad zachování genofondu // Aktuální problémy ochrany fauny. – Brno: UVO CSAV a KSPPOP, 1983. – P.117-123.
14. Forman R.T.T. Corridors in a landscape: their ecological structure and function // Ecologia. – 1983. № 2. – P. 375-387.

## References:

1. Brusak V.P. Perspektivy'vy' formuvannya pry'rodooxoronnoyi sy'stemy' Podillya / V. Brusak, R. Gnatyuk, Yu. Zin'ko // Naukovi zapys'ky' TDPU. Seriya: geografiya. – Ternopil': Vy'davn. viddil TDPU, 1998. – #2. – S. 180-187.
2. Vseyevropejs'ka strategiya zberzhennya biologichnogo ta landshaftnogo riznomanitya. – K.: Avalon, 1998. – 52 s.
3. Zakon Ukrainy' "Pro Zagal' noderzhavnu programu formuvannya nacional'noyi ekologichnoyi merezhi na 200-2015 roky'" # 1989-III. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady'. # 47. – K., 2000. – S. 405.
4. Kavalyauskas P. Kontseptsiya kraeuostroystva v Litve: razvitie i problemy / P. Kavalyauskas // Nauchnye trudy vysshih uchebnyih zavedeniy Litovskoy SSR. Geografiya. – Vilnyus: AN Lit. SSR, 1987. – T.23. – S. 122-141.
5. Kolbovskiy E.Yu. Landsaftnoe planirovanie: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / E.Yu.Kolbovskiy. — M.: Izdatelskiy tsentr "Akademiya", 2008. - 336 s.
6. Nacional'na ekologichna merezha yak skladova chasty'na Pan-Yevropejs' koyi merezhi [Yu.R. Shelyag-Sosonko, O.V. Dudkin, M.M. Kornyevev, O.S. Aksiom] – K.: UTOP, 2005. – 66 s.
7. Rayonnaya planirovka / V.V.Vladimirov, N.I.Naymark, G.V.Subbotin i dr. – M.: Stroyizdat, 1986. – 325 s.
8. Rozbudova ekomerezhi Ukrainy' /Za red. Yu.R. Shelyag-Sosonka. – K.: Programa rozvy'tku OON. Proekt "Ekomerezhi", 1999. – 127 s.
9. Territorialnyie sistemyi ekologicheskoy stabilnosti landshafta / A. Buchek, Ya. Latsina, Y. Lev, E. Zimova // Studia geographica. – 1985. – # 88. Brno, 1985. – S. 135-150.
10. Czary'k L.P. Geografichni zasady' formuvannya i rozvy'tku regional'ny'x pry'rodooxoronny'x sy'stem: konceptual'ni pidhody', prakty'chna realizaciya. Monografiya / L.P. Czary'k – Ternopil': „Pidruchny'ky' i posibny'ky'", 2009. - 320 s.
11. Czary'k L.P. Ekologo-stabilizacijni sy'stemy' Zaxidnogo Podillya / L.P. Czary'k // Naukovi zapys'ky' TDPU. Seriya: geografiya. – Ternopil': Vy'davn. viddil TDPU, 1999. – #2 - S. 119-122.
12. Czary'k L.P. Pry'rodni nacional'ni ta regional'ni landshaftni parky' yak skladovi elementy' pry'rodooxoronnoho ta rekreacijnogo kompleksiv Ternopillya / L.P. Czary'k // Naukovi zapys'ky' TNPu. Seriya: geografiya. – Ternopil': Vy'davn. viddil TNPu, 2004. – # 3. – S.176-181.
13. Buček F., Lacina J. Vytváření územních systému ekologické stability jako předpoklad zachování genofondu // Aktuální problémy ochrany fauny. – Brno: UVO CSAV a KSPPOP, 1983. – P.117-123.
14. Forman R.T.T. Corridors in a landscape: their ecological structure and function // Ecologia. – 1983. № 2. – P. 375-387.

## Резюме:

*Петр Царик, Любомир Царик.* О ФУНКЦИОНАЛЬНО-ПЛАНИРОВОЧНОЙ СЕТИ ЭЛЕМЕНТОВ РЕГИОНАЛЬНОЙ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ

Обоснованно функціонально-планувальні структури мережі елементів регіональної туристсько-рекреаційної системи з використанням підходів ландшафтного планування і концепції екосетей. Визначені просторові межі композиційних елементів туристсько-рекреаційних систем для їх сопоставлення з ландшафтної структурою території і аналізом адекватності правового режиму земле- і природопольовання. В межах туристсько-рекреаційної обласної системи виділено три туристсько-рекреаційних райони, які сформувалися навколо загальних центрів: Волинський (з центрами Кременець, Почаїв), Подільський (з центрами Тернопіль, Зарваниця, Збарж, Бережани, Терембовля, Чортків) і Подністрівський (з центрами Заліщики, Борщів). В їх основі знаходяться рекреаційні місцевості – невеликі за площею території з традиційними видами відпочинку і туризму з центрами (ядрами) – малими містами, містечками і поселками, які спеціалізуються на реалізації визначеного рекреаційного модуля.

Крупні центри ТРС (в частині Тернопіль) концентрують в своїх межах не тільки більшу частину об'єктів туристської індустрії: готелі, кафе, ресторани, автостоянки і др. К ним направлені основні туристські потоки, які "притримуються" в їх межах на деякий час. Ядро Тернопіль займає транзитне положення на осі ТРС національного рівня (Київ-Буковель) або функціонує в бокових відгалуженнях (лучах) ТРС (Зарваниця). В такому випадку ядра можуть служити центрами районування для ареалів регіонального рангу. Потоки туристів і рекреантів, прибувши в регіональне ядро (Бучач) по осі національного рангу, можуть в подальшому радіально розсередитися по регіональним трасам – осям для відвідування місцевих туристських місць (історичних містечок: Язловець,

Золотого Потока, Коропця; унікальних природних об'єктів: Русилівських водопадів, Нырковського каньона и Берем'янської "стенки" и др.).

Идеальное сочетание композиционных туристско-рекреационных элементов с ландшафтной структурой территории существует в пределах территорий НПП и РЛП, частично в пределах ботанических садов, дендрологических парков, зоологических парков, где выделен ряд функциональных зон и установлены соответствующие природоохранные режимы.

**Ключевые слова:** ландшафтное планирование, сетевой подход, элементы туристско-рекреационной системы, природоохранный режим.

**Summary:**

*Piter Tsaryk, Lyubomir Tsaryk.* ABOUT FUNCTIONAL PLANNING NETWORK ELEMENTS OF REGIONAL TOURISM AND RECREATIONAL SYSTEM.

Reasonably functional planning of the network structure elements of the regional tourist and recreational systems using approaches of landscape planning and ekonet concept. The spatial boundaries of compositional elements of tourism and recreational systems for their comparison with the territory and landscape structure analysis of the adequacy of the legal regime of land and resource use. Within the tourist and recreation system identified three regional tourist and recreational area that formed around common centers: Volynskiy (with centers Kremenets, Pochaiv), Podolsky (with centers Ternopil, Zarvanitsa, Beregany) and Podnestrovsky (with centers Zaleshchiki, Borsciv). They are based recreational areas – small by area with traditional forms of recreation and tourism centers (nuclei) – small cities, towns and villages that specialize in the implementation of certain recreational module.

TRS major centers (in particular Ternopil) concentrated within it not only most of the objects of the tourist industry: hotels, cafes, restaurants, car parking, etc. They directed the main tourist flows that are "slow down" within them for a while. Ternopil kernel takes transit location on the axis TRS national level (Kiev-Bukovel) or functioning in the side branches (rays) TRS (Zarvanitsa). In this case, the kernel can serve as centers for areas formation regional rank. Tourist flows and recreants arrived in regional core (Buchach) national rank can further radially disperse regional routes – axes for visiting local tourist spots (ancient towns: Yazlovet, Zolotoy Potok, Koropets; unique natural objects: Rusilovskih waterfalls, Nyrkovskogo canyon, etc.).

Perfect combination of compositional elements of tourism and recreational areas with landscape structure exists within the territories of the PNP and the RLP, partly within the botanical gardens, arboretums parks, zoological parks, which highlighted a number of functional areas and set appropriate environmental regimes.

**Keywords:** landscape planning, the network approach, the elements of the tourist and recreation system, environmental regime.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 18.04.2014р.

УДК 911.2:711.558 (477.82-751.2)

Олена МЩЕНКО

## РЕКРЕАЦІЙНА МІСТКІСТЬ ЗОН ВІДПОЧИНКУ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

*Запропоновано методіку визначення рекреаційної місткості, для національних природних парків, яка передбачає врахування площі досліджуваної залісненої ділянки, показник рекреаційних навантажень, що їй відповідає, стійкість деревостану до цих навантажень, функціональну зону, крутизну схилу. Обґрунтовано доцільність використання коефіцієнта рекреаційно-стаціонарної місткості, який визначається відношенням рекреаційної місткості природного ландшафту та сумарної місткості закладів відпочинку досліджуваної території. Обчислено рекреаційну місткість діючих зон відпочинку Шацького національного природного парку.*

**Ключові слова:** національний природний парк, рекреаційна місткість, стійкість природного ландшафту, рекреаційні навантаження, коефіцієнт рекреаційно-стаціонарної місткості, природоохоронні заходи.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Проблема рекреаційного використання природних ландшафтів національних природних парків визначається невідповідністю їх рекреаційної місткості чисельності відвідувачів. Природоохоронне законодавство України передбачає обмежене та регульоване використання національних природних парків через функціональне зонування їх територій. Проте, механізми раціонального й збалансованого рекреаційного природокористування насьогод-

ні розроблені не достатньо, що загрожує виникненню екологічних проблем, зумовлених дигресією природоохоронних ландшафтів. У зв'язку з цим, є необхідність розробки методи щодо визначення величини рекреаційної місткості, що враховуватиме властивості природного ландшафту національного природного парку й особливості рекреаційного використання функціональних зон парків. Зараз існує низка методик визначення величини рекреаційної місткості природних ландшафтів. Проте